

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

50

Brno 2009

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 50
Volume 50

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Fotografie levalloiského hrotu nalezeného při výzkumu paleolitické lo-
kality Tvarožná-Za školou. Srov. studii P. Škrdly a kol. obr. 5:1. Foto
J. Špaček.

*A foto of the Levallois point found in the Paleolithic site Tvarožná-
Za školou. See the study of P. Škrdla et. al. Fig. 5:1. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2009

Copyright ©2009 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Strážnice zde byly v říjnu 2008 zjištěny pozůstatky předchozích sídlištních aktivit, datovatelných do vrcholného a pozdního středověku, konkrétně od 14. do 1. poloviny 16. století (ZM ČR 1:10 000, kladový list 34-22-20, okolí bodu 358/144 mm od Z/J s. č.). Na většině plochy došlo již v minulosti k významnému snížení původního povrchu a archeologicky zkoumatelná souvrství se zachovala pouze v zatravněných ostrůvcích podél panelových cest. V rámci částečného odstranění této zeleně bylo narušeno středověké kulturní souvrství se svrchním horizontem s obsahem šterku, představujícím původní pochůzný horizont. Do nich se navíc zahlubovala pec s dočervena propálenými stěnami, pravděpodobně potravinářská, která byla bohužel z větší části zničena kanalizační sítí.

Podle starších publikovaných výzkumů vedl nedaleko od zjištěných kontextů městský příkop, obepínající tehdejší zástavbu, což se však nepodařilo ověřit, neboť jeho předpokládaný průběh již nezasahoval do projektem vymezené plochy. Archeologický výzkum i přes svůj omezený rozsah potvrdil, že popisované území mělo komunikační charakter a posléze bylo využito i k řemesnickým účelům.

Jaromír Šmerda

Resumé

Strážnice (Bez. Hodonín), Boženy Hrejsové Str. Nr. 1247. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Strážnice (Bez. Hodonín), Předměstí Str. Nr. 1718. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

SYROVICE (OKR. BRNO-VENKOV)

„U rybníka“. Raný středověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Během výzkumu polykulturního sídliště (podrobněji viz kapitola Doba římská) byla odkryta kumulace či soujámí několika nepravidelných objektů, datovaných nepočetným materiálem do raného středověku.

David Parma

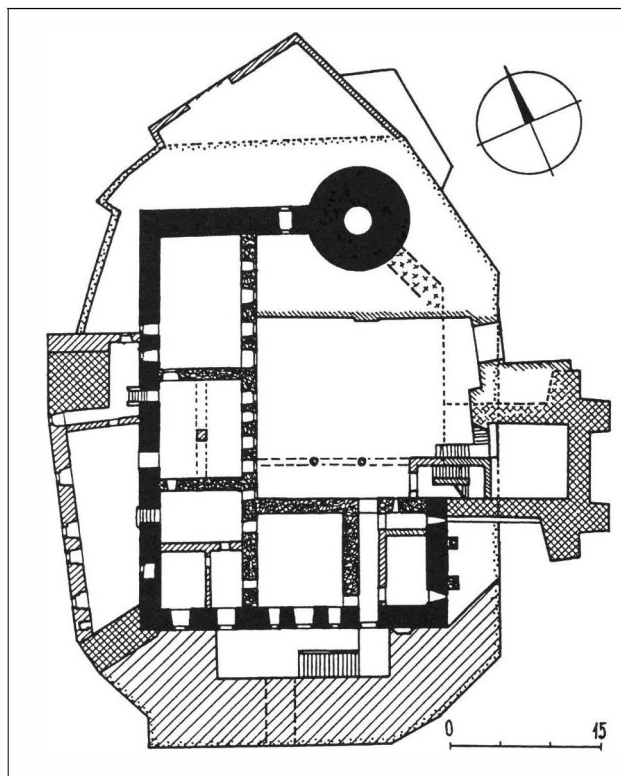
Resumé

Syrovce (Bez. Brno-venkov), „U rybníka“. Frühmittelalter. Siedlung. Rettungsgrabung.

ŠTERNBERK (OKR. OLOMOUC)

Areál hradu, p. č. 92/1. Vrcholný středověk, novověk. Hrad. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum byl vyvolán nevšední invencí nové kastelánky státního hradu Šternberk (Národní kulturní památka ve správě NPÚ ÚOP v Olomouci), která se rozhodla dát přestavět hradní bergfrit na turistickou rozhlednu. Z tohoto důvodu má být archeologicky nalezena neexistující brána při úpatí věže (souřadnice středu věže:

Obr. 123: Hrad Šternberk, vývojové schéma hradu. Legenda: černě a křížkovaně – rozsah jádra po polovině 13. století (podle A. Prokopa 1904, fig. 147 doplnil M. Plaček 2001, obr. 1198). Abb. 123: Burg Šternberk, Entwicklungsplan. Legende: schwarz und kariert – Bebauung nach der Hälfte des 13. Jahrhunderts (nach A. Prokop 1904, Fig. 147 ergänzt von M. Plaček 2001, Abb. 1198).

$X = -1106397,60$; $Y = -541951,81$). Vzhledem k tomu, že bergfrit je poslední viditelná část hradu (obr. 123), který je v písemných pramenech poprvé zmíněn k roku 1269, byl před jeho celkovou devastací proveden průzkum. Ostatně již v minulosti byla okrouhlá věž několikrát poškozena. Na jejím stavu se negativně podepsala jednak třicetiletá válka, jednak velký požár po zásahu bleskem dne 22. dubna 1678. V závěru 19. století byla část věže snesena v rámci idealisticko-romantické přestavby celého hradu. V nedávné minulosti byl na hradu uskutečněn záchranný archeologický i stavebně-historický průzkum (Dehnerová, Grégr 2006; Kašpárková et al. 2006; Plaček 2001; Prokop 1904).

Popisovaný záchranný archeologický výzkum byl realizován formou prvotní rekognoskace terénu, neboť bergfrit o průměru cca 11 m je přístupný pouze dvěma vstupy umístěnými ve výšce cca 8–10 m. První akce proběhla 7. října 2008, kdy byla k bergfritu přistavena montážní vysokozdvíhací plošina (obr. 124). Po vysunutí plošiny k nižšímu vstupu bylo zjištěno, že portál do věže je zakryt dřátěnou sítí proti vletu ptáků. Ta byla uchycena pomocí hliníkových drátů krytých modrou bužírkou k hřebíkům v dřevěném krycím rámu. Prostým odkroucením drátů byl vstup otevřen. Těsně pod úrovní prahu vstupu bylo objeveno patro ve věži, které bylo zcela pokryto trusem ptáků, jejich tělesnými pozůstatky a tesařským odpadem. Konstrukce patra nebyla patrná. Byla provedena základní fotografická dokumentace stavu, upevnění drá-

Obr. 124: Hrad Šternberk, výstup na věž pomocí vysokozdvizžné plošiny (foto J. Grégr). *Abb. 124: Burg Šternberk, Betreten des Turms mit Hilfe der LKW-Arbeitsbühne (Foto J. Grégr).*

Obr. 125: Hrad Šternberk, vstupní otvor v klenbě ve věži (foto J. Grégr). *Abb. 125: Burg Šternberk, Eingangsöffnung inmitten des Turmgewölbe (Foto J. Grégr).*

těné síť a pomocí výsuvné plošiny následoval návrat zpět na zem. Po dohodě s řidičem montážní vysokozdvizžné plošiny byl proveden ještě výstup k vyššímu vstupu, kde bylo vyhotoveno několik snímků portálu, rovněž chráněného drátěnou sítí proti vletu ptáků, a nitra věže.

Protože při odklizení ptačího trusu zjevně nehrozilo poškození či zničení archeologických památek, bylo doporučeno najmout na vyčištění věže úklidovou službu. Stavební firma poté vystavěla k věži lešení a vyklidila odpad, pod kterým se objevila klenba se vstupním otvorem o průměru 0,50 m z pískovcových článků. Konstrukce klenby není dosud zjištěna, neboť ze spodní strany je na ní nanášena silná vrstva omítky a shora ji tvoří napplocho kladené cihly spojované maltou, což je zřejmě pouze krycí vrstva (obr. 125). Protože ve vrstvě odpadu, silné 0,80–0,90 m a uložené nad klenbou, nebyly zjištěny žádné stopy po požárové destrukci a ani klenba nenesla jakékoliv stopy opálení – na rozdíl od okolního zdiva věže – je klenba nepochybně mladší než podrobně zaznamenaný požár v 17. století. Nejspíše byla klenba do bergfritu vsazena až v průběhu celkové přestavby hradu v závěru 19. století.

Dne 21. října 2008 jsme speleoalpinistickou technikou sestoupili do nižší úrovně věže (obr. 126). Dno leží v hloubce cca 7,50 m od vstupního otvoru v klenbě a je opět pokryto trusem ptáků, jejich tělesnými pozůstatky a tesařským odpadem. Rovněž na tuto práci byla doporučena specializovaná firma, a nikoliv archeologická preparace. Po vyčištění odpadu by se měla provést stavebně-historická dokumentace a eventuální archeologický průzkum bergfritu.

Obr. 126: Hrad Šternberk, průzkum okrouhlé věže (foto J. Grégr). *Abb. 126: Burg Šternberk, Erforschung des Bergfrieds (Foto J. Grégr).*

Jan Grégr, Václav Tomka, Richard Zatloukal

Literatura

Dehnerová, H., Grégr, J. 2006: Šternberk (okr. Olomouc), Areál hradu, parc. č. 92/1. *Přehled výzkumů* 47, Brno, 281–282.

Kašpárková, S., Richterová, H., Vitek, T. 2001: Šternberk na Moravě. Hrad. Rkp. stavebně-historického průzkumu, č. 6098. Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.

Plaček, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha.

Prokop, A. 1904: *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung*. Band I–IV. Wien.

Resumé

Šternberk (Bez. Olomouc), Burg Šternberk, Parzelle Nr. 92/1. Hochmittelalter, Neuzeit. Burg. Rettungsgrabung.

ŠTĚPÁNOV (OKR. OLMOUC)

Kostel sv. Vavřince. Novověk. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

V listopadu 2008 byl proveden záchranný výzkum při vnější sanační úpravě kostela sv. Vavřince. Kostel byl vystavěn po roce 1773 na místě staršího gotického kostela. Místo nálezů je na ZM ČR 1:10 000, list 24-22-04, rok vydání 1992, 177 mm od Z s.č. a 121 mm od J s.č.

Ve výkopu o šířce 0,50 m, situovaném podél SZ zdi kostela, bylo u vnější zdi presbytáře dokumentováno v hloubce 1,20 m celkem 10 lidských lebek v druhotné poloze. Výplň výkopu obsahovala novověkou keramiku.

Ladislav Kaiser, Petr Večeřa

Resumé

Štěpánov (Bez. Olomouc), St. Lorenz Kirche. Neuzeit. Friedhof. Rettungsgrabung.

ŠUMPERK (OKR. ŠUMPERK)

Langrova a Lužickosrbská ulice. Novověk. Hřbitov, příkop. Záchranný výzkum.

Na podzim roku 2008 se uskutečnil záchranný archeologický výzkum pod bývalými hradbami historického městského jádra Šumperku v rámci revitalizace náměstí Republiky a dostavby objektu D, náležícího k již stojící části polyfunkčního objektu. Akce navazovala na už ukončený výzkum prováděný na vedlejší parcele téhož polyfunkčního objektu (B, C).

Parcela se nacházela na úpatí svahu kopce zvedajícího se jižním směrem k bývalým městským hradbám. V jižní části plochy, uměle navršené zřejmě již v raném novověku, se nacházely kostrové pohřby H1–H25. Převládala u nich jednotná orientace západ–východ. Jen v ojedinělých případech se vyskytla orientace V–Z nebo S–J. Věkově zastoupení tvořily tři kategorie – adultus (19 jedinců), infans (7 jedinců) a neonatus (1 jedinec). Pohlaví se podařilo určit u 11 jedinců (8 – muži, 3 – ženy). Hroby neobsahovaly žádný datační materiál. Avšak na základě písemně zmínky z roku 1624 je známo, že bylo luteránům vyčleněno nové místo pro pohřbívání vpravo od tzv. Nové brány, údajně v místě obranného příkopu. Sonda umístěná do současného svahu v rámci stavební plochy polyfunkčního objektu A (výzkum Vlastivědného muzea v Šumperku probíhající paralelně s výzkumem Archaia

Obr. 127: Šumperk. Pohled na sondu S02 – příkop. Abb. 127: Šumperk. Blick auf die Sondage S02 – Bewässerungsgraben.

Olomouc, o. p. s.) a odkryv jižní části stavební plochy objektu D tuto situaci potvrdily. Jednalo se o již zaniknutý příkop, vyplněný různými deponiemi z období novověku, ale také o samotný svah šumperského kopce. Terén v jižní části objektu D byl navrhován i po ukončení pohřbívání v daném prostoru. Dokonce zřejmě došlo k úpravě některé části hřbitova, což dokládá písčité jílovitá vrstva s velkým obsahem lidských kostí o mocnosti místy až 0,9 m, nacházející se nad úrovní pohřbů.

Ve střední části plochy byly vytyčeny dvě sondy (S02 7,8 × 1,5 m; S03 7,7 × 1,5 m). Předpokládalo se tu pokračování vodního příkopu odkrytého na západní sousední stavební parcele. Po odstranění recentních navážek byly odkryty pozůstatky kamenných základů domů ze 2. poloviny 19. století, spočívajících na dřevěných trámech a zbořených v 1. polovině 20. století. Dřevěné trámy, rozkládající tíhu kamenných zdí a tím zabraňující nerovnoměrnému sedání a praskání stěn domu, naznačovaly nestabilitu terénu a zároveň možnost přítomnosti zaniklého příkopu v daném prostoru. Po odebrání několika vrcholně novověkých odpadních vrstev se objevila tmavě šedá výplň příkopu, sestávající z několika vrstev tuhého podmáčeného jílu, obsahujícího ve vrchních vrstvách keramiku převážně ze 16. století a 17. století a velké množství organického materiálu (dřeva, rostliny, kuže). Výskyt nálezů výrazně klesal směrem ke dnu. Nejspodnější vrstvy postrádaly jakýkoli datační materiál. Hloubka zavodněné části výkopu dosahovala přibližně 1,3 m (spodní hranice příkopu: 2,8–3,5 m